

فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال هشتم، شماره سوم (ویژه‌نامه گردشگری)، پاییز ۱۳۹۸

شاپای چاپی ۲۱۳۱-۲۳۲۲ شاپای الکترونیکی ۴۷۶X-۲۵۸۸

<http://serd.khu.ac.ir>

صفحات ۱۷۰-۱۴۵

تحلیل قابلیت‌های توسعه گردشگری روستایی شهرستان بجنورد

حیدر لطفی*؛ دانشیار جغرافیای سیاسی و گردشگری، واحد گرمسار، دانشگاه آزاد اسلامی، گرمسار، ایران.

دریافت مقاله: ۱۳۹۸/۰۲/۲۶

پذیرش نهایی: ۱۳۹۸/۰۷/۱۵

چکیده

یکی از آفت‌های توسعه گردشگری روستایی در ایران نداشتن راهبرد و برنامه‌ریزی مبتنی بر سنجش قابلیت‌هاست به نحوی که به دلیل این ویژگی بسیاری از فعالیت‌های خلق‌الساعه گردشگری روستایی پس از چندی از رونق می‌افتد و زبان‌های جبران‌ناپذیری به عرضه کنندگان و تقاضا کنندگان سیستم گردشگری روستایی وارد می‌شود. استان خراسان شمالی به دلیل مطلوبیت توریستی همه ساله پذیرای تعداد زیادی از گردشگران است که برای زیارت جاده شمال را انتخاب می‌کنند و بعد از عبور از آب و هوای مرطوب وارد یک استان با اقلیم معتدل و گهگاه خنک در فصل تابستان می‌شوند؛ اما با این وجود به نظر می‌رسد که برای استفاده بهتر و بیشتر از این فرصت و برای جذب گردشگران برنامه‌ریزی راهبردی صورت نگرفته و بنابراین پتانسیل‌های گردشگری روستایی استان و بخصوص شهرستان بجنورد به شکل نسبتاً کامل و مطلوبی در راستای توسعه گردشگری روستایی قرار نگرفته‌اند. هدف اصلی این مقاله عبارت است از بررسی قابلیت‌های توسعه گردشگری روستایی بجنورد از منظر برنامه‌ریزی راهبری با استفاده از شاخص سوات. سؤال اصلی مقاله این است که با توجه به فرصت‌ها و تهدیدها و نیز قوت‌ها و ضعف‌های بجنورد در صنعت گردشگری روستایی مناسب‌ترین استراتژی برای برنامه‌ریزی راهبری توسعه گردشگری روستایی بجنورد با استفاده از مدل سوات کدام استراتژی است؟ نتایج این مقاله نشان می‌دهد که استراتژی تهاجمی مناسب‌ترین راهبرد برای توسعه گردشگری روستایی در شهرستان بجنورد است. روش تحقیق در این مقاله روش توصیفی و آمار استنباطی است. برای جمع‌آوری داده‌های از بررسی‌های اسنادی و کتابخانه‌ای و میدانی استفاده و برای تجزیه و تحلیل یافته‌ها از مدل SWOT استفاده گردید. برای این منظور محیط داخلی (نقاط قوت و ضعف) و محیط خارجی (فرصت‌ها و تهدیدها) منطقه مطالعه گردید و سپس برای سنجش وزن سنج‌ها از فرایند تحلیل سلسله مراتبی استفاده شد.

واژگان کلیدی: توسعه گردشگری روستایی، برنامه‌ریزی راهبری، بجنورد.

*d.lotfi.garmsar023@gmail.com

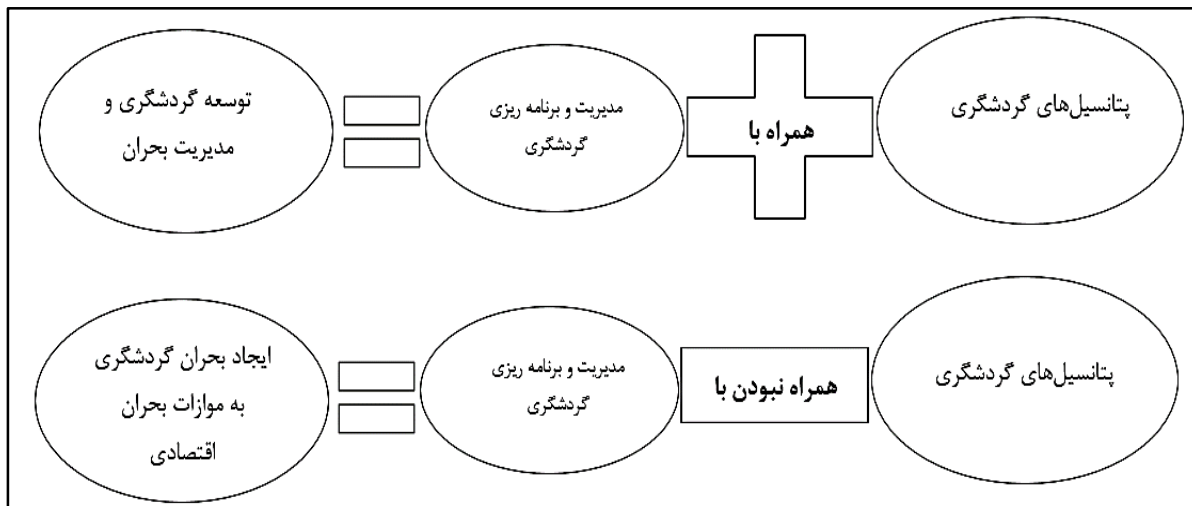
(۱) مقدمه

دستیابی به پیشرفت و توسعه پایدار متضمن برنامه‌ریزی و اجرای طرح‌های اساسی است که در این راستا سامان‌دهی به فعالیت‌های جهانگردی می‌تواند در کنار بخش کشاورزی و صنعت بسیاری از مشکلات اجتماعی، اقتصادی و مسئله اشتغال به کار جوانان را برطرف نماید. مسافرت و صنعت جهانگردی به عنوان یکی از بزرگ‌ترین و متنوع‌ترین صنایع دنیا به حساب می‌آیند. در سال‌های اخیر عامل جهانگردی به منبع درآمد سرشاری در تجارت جهانی و عنصر بسیار مهمی در بهبود اقتصادی مناطق و کشورها مبدل گردیده است. درآمدهای حاصل از سیاحت رشدی سریع‌تر از درآمدهای حاصل از تولید، فروش و صادرات کالاها و خدمات در بعضی از کشورها و نواحی داشته است عامل جهانگردی سبب رونق و گسترش خدمات، اشتغال نیروی انسانی توسعه زیر بنایی در بسیاری از مناطق، شهرها و روستاها شده که جهانگردان زیادی را جذب می‌کند.

صنعت جهانگردی پدید آورنده درآمد، کار و اشتغال است، جهانگردی منبع اصلی درآمد برای مردم استان‌ها و نواحی است؛ که مناظر طبیعی، آب و هوا و جاذبه‌هایی دارند که فاقد ارزش بالفعل اقتصادی نیستند و از طریق توسعه صنعت جهانگردی اقتصادی می‌شوند. امروزه با پیشرفت تکنولوژی، خصوصاً در حوزه‌های حمل و نقل، اطلاع رسانی، امکانات اقامتی، جهانگردی شکل تازه‌ای به خود گرفته است و همه کشورها در رقابتی تنگاتنگ هستند که علاوه بر استفاده از مزایای طبیعی با به کارگیری تکنولوژی‌های مربوط، به جذب هر چه بیشتر جهانگرد بپردازند (کیامهر، ۱۳۸۵: ۱۹). امروزه توریسم به عنوان صنعتی بزرگ، پدیده‌ای است که از عناصر مختلف تشکیل شده است. این عناصر شامل جاذبه‌ها، مکان‌ها یا نقاط طبیعی و انسانی است که وابسته به محیط، فرهنگ و روابط اجتماعی، حمل‌ونقل، تسهیلات و خدمات است که سبب تغییر محیط یا تغییر فرهنگی می‌گردد. از واژه گردشگری تعاریف مختلفی به عمل آمده است که در ذیل به برخی از آن‌ها پرداخته می‌شود. گردشگر به سفری موقتی و کوتاه اطلاق می‌شود که ضمن آن گردشگر به منطقه‌ای خارج از محل سکونت و کار خود به منظور سیر و سیاحت، مسافرت می‌کند و در آنجا بخشی از درآمد خود را هزینه می‌کند- (الوانی و پیروزدخت، ۱۳۷۵: ۱۱۵).

رشد روز افزون شهرنشینی و فشارهای روحی و روانی حاصل از زندگی شهری (سر و صدا، آلودگی، زندگی آپارتمانی، ترافیک و...) مردم شهری را به گریز از شهر و روی آوردن به تفریح و طبیعت‌گردی و مسافرت به مناطق بکر و مناظر چشم‌نواز ترغیب می‌کند. در این میان مکان‌هایی که از طبیعت بکر، مناظر طبیعی چشم‌نواز، آب‌وهوای مناسب دارند بیشتر از سایر نقاط مورد توجه گردشگران قرار دارد. استان خراسان شمالی به دلیل برخورداری از آب‌وهوای مطلوب، مناظر چشم‌نواز، چشمه‌سارهای فراوان، قرار گرفتن در مسیر جاده مشهد، همه

ساله پذیرای تعداد کثیری از مسافران و گردشگران است که برای زیارت جاده شمال را انتخاب می‌کنند و بعد از عبور از یک اقلیم مرطوب و طاقت‌فرسا وارد یک استان با اقلیم معتدل و گهگاه خنک در فصل تابستان می‌شوند. به نظر می‌رسد برای استفاده بهتر و بیشتر از این فرصت برای جذب گردشگران می‌بایستی پتانسیل‌های استان و شهرستان بجنورد به شکل بهتری برای گردشگران معرفی شود و گردشگران عبوری از تمام پتانسیل‌ها، فرصت‌های گردشگری روستایی استان آگاهی کافی ندارند. در این مقاله تلاش می‌شود با استفاده از شاخص راهبردی SWOT راهکارهای مطلوب را برای استفاده و معرفی توانمندی‌های گردشگری روستایی استان در اختیار مدیران و مسئولین استان و شهرستان قرار داده شود؛ بنابراین هدف اصلی این مقاله عبارت است از بررسی قابلیت‌های توسعه گردشگری روستایی بجنورد از منظر برنامه‌ریزی راهبری با استفاده از شاخص سوات. سؤال اصلی مقاله این است که با توجه به فرصت‌ها و تهدیدها و نیز قوت‌ها و ضعف‌های بجنورد در صنعت گردشگری روستایی مناسب‌ترین استراتژی برای برنامه‌ریزی راهبری توسعه گردشگری روستایی بجنورد با استفاده از مدل سوات کدام استراتژی است؟

شکل ۱. مدل پژوهش

(۲) مبانی نظری

از واژه گردشگری تعاریف مختلفی به عمل آمده است که در ذیل به برخی از آن‌ها پرداخته می‌شود. گردشگر به سفری موقتی و کوتاه اطلاق می‌شود که ضمن آن گردشگر به منطقه‌ای خارج از محل سکونت و کار خود به منظور سیر و سیاحت، مسافرت می‌کند و در آنجا بخشی از درآمد خود را هزینه می‌کند (الوانی و پیروزدخت،

۱۳۷۵: ۱۱۵)؛ اما طبق تعریفی که در سال ۱۹۶۴ از طرف سازمان ملل و بر اساس پیشنهاد اجلاس بین‌المللی ترانسپورت و جهانگردی آن سازمان در روم به تصویب رسید، جهانگردی عبارت است از فعالیت‌های افرادی که برای استراحت، تفریح، دیدار دوستان خویش، تجارت، امور حرفه‌ای، درمان بیماری، انگیزه‌های مذهبی- زیارتی و... به خارج از محیط خویش سفر کرده که حداقل ۱ شب و حداکثر ۱ سال به طور متوالی در آنجا اقامت داشته باشد (سینایی، ۱۳۸۲: ۱۵). مدیریت و برنامه‌ریزی گردشگری روستایی یک فرآیند جامع برای تعیین اقداماتی است که یک بنگاه گردشگری روستایی یا یک مقصد باید طی نماید تا به اهداف تعیین‌شده دست یابد (زنگی آبادی و همکاران، ۱۳۸۹). برنامه‌ریزی سلسله‌ای منظم از اقدامات و فعالیت‌هایی است که برای رسیدن به یک هدف و یا مجموعه‌ای از اهداف مرتبط با هم طراحی می‌شوند. بر اساس این تعریف می‌توان گفت که برنامه‌ریزی فرآیندی است برای:

- پیش‌بینی و تعیین توالی تغییرات
- آینده‌نگر است
- برای حل مشکلات به دنبال ارائه راه‌حل‌های بهینه می‌گردد
- و برای افزایش و به حداکثر رساندن منافع توسعه، اعم از کالبدی، اقتصادی، اجتماعی و یا محیطی طراحی می‌گردد
- و به پیامدهای قابل پیش‌بینی می‌انجامد (تولایی، ۱۳۸۶: ۲۵).

از این تعریف کلی چنین برمی‌آید که برنامه‌ریزی (از جمله برنامه‌ریزی گردشگری روستایی) ممکن است در اشکال و حوزه‌های گوناگون، از جمله توسعه کالبدی و اقتصادی، تدارک خدمات، ارتقای زیرساخت‌های بازاریابی و توسعه کسب و کار صورت گیرد. تدوین برنامه‌های جامع، قدیمی‌ترین و در عین حال ناکارآمدترین رویکرد برنامه‌ریزی برای ملزومات خاص گردشگری روستایی است (آقاسی زاده و همکاران، ۱۳۸۸: ۲۲) هدف اساسی تدوین برنامه جامع آن است که سند راهنمایی کاملاً مشخصی را برای توسعه ترسیم نماید. برنامه هدف، نهایی یا سلسله‌ای از اقدامات را تبیین می‌کند و همه سازمان‌های دولتی و یا خصوصی را تشویق یا وادار می‌کند به سوی آن هدف‌ها گام بردارند. از نقاط قوت برنامه جامع آن است که دورنمایی تفصیلی از فرآیند توسعه را ترسیم می‌کند، اما ایراداتی نیز به آن وارد است، از جمله اینکه حداقل در هدایت فعالیت‌ها در حال تغییر همچون گردشگری روستایی، بیش از سخت و انعطاف‌ناپذیر است و در عمل واقع بینانه نیست. ماهیت پویای گردشگری روستایی برخی از برنامه ریزان را بر آن داشته است که از رویکرد تدوین برنامه جامع، به سوی برنامه‌های پویا که از انطباق‌پذیری بیشتری برخوردارند، تغییر جهت دهند. تفاوت اصلی این دو برنامه در آن است که برخلاف

برنامه جامع که تدوین آن به صورت دوره‌ای صورت می‌گیرد و هر چند وقت یکبار انجام می‌شود؛ در برنامه‌ریزی پویا فرآیند توسعه به طور مداوم با تغییر شرایط منطبق می‌شود (بیک محمدی، ۱۳۸۶).
به دلایل متعددی برنامه‌ریزی در گردشگری روستایی از اهمیت زیادی برخوردار است. اهم این دلایل عبارت‌اند از:

۱- برنامه‌ریزی کالبدی به خاطر توان بالقوه‌ای که در کنترل توسعه دارد، سازوکار لازم برای تدارک ساختارند امکانات گردشگری روستایی و تأسیسات زیربنایی آن در مناطق جغرافیایی بسیار وسیع، فراهم می‌آورد. به موازات توسعه گردشگری روستایی جنبه جغرافیایی آن اهمیت بیشتری می‌یابد. در گذشته بسیاری از اشکال برنامه‌ریزی گردشگری روستایی، در سطح محلی انجام می‌شد و خاص همان مکان بود. این امر نشانگر افق‌های نسبتاً محدودی بود که بیشتر الگوهای گردشگری روستایی بر اساس آن شکل می‌گرفتند اما توأم با توسعه حمل و نقل و گسترش فضایی گردشگری روستایی لزوم وجود سیستم‌های برنامه‌ریزی که قابلیت هماهنگ کردن توسعه گردشگری روستایی در سطح منطقه‌ای و حتی ملی را داشته باشند، بیش از پیش ضرورت یافته است (Miciel, 1989).

۲- توسعه گردشگری روستایی به طور طبیعی از الگویی گسسته پیروی می‌کند. این گسستگی در عناصر گوناگون بسیاری که در برنامه گردشگری روستایی لازم است با هم دیده شوند، انعکاس می‌یابد؛ بنابراین وجود سیستمی که فعالیت‌ها را هماهنگ نماید و از این طریق امکان توسعه قابلیت‌های این صنعت را فراهم آورد، ضروری می‌نماید. نظر به اینکه در بسیاری از مقاصد گردشگری روستایی، عوامل گوناگون از الگوی مالکیت و مدیریت یکسانی نیز پیروی نمی‌کنند، وجود یک سیستم برنامه‌ریزی که به تلفیق و ساختارمند نمودن این عوامل بینجامد، بسیار ارزشمند است. به این ترتیب، با اعمال سیستم‌های برنامه‌ریزی در حوزه بازاریابی، می‌توان مکان‌های گردشگری روستایی و محصول آن‌ها را ترویج نموده و پس از شکل‌گیری آن‌ها را به‌درستی مدیریت کرد (Chiang Lee and Chang, 2008).

۳- بین برنامه‌ریزی و اصول توسعه پایدار، ارتباط آشکاری وجود دارد. در مفهوم توسعه پایدار گردشگری روستایی تلویحاً مداخله‌هایی نهفته است که هدف آن‌ها نه تنها حفظ منابعی که این صنعت به آن‌ها وابسته است، بلکه به حداکثر رساندن منافع آن برای جامعه محلی نیز هم هست. این مهم از طریق مدیریت صحیح منابع امکان‌پذیر خواهد بود. رایج‌ترین شکل این نوع مداخلات، برنامه توسعه گردشگری روستایی و تدوین یک برنامه مدیریتی کارآمد برای این منظور است (Bridges, 1959).

۴- برنامه‌ریزی می‌تواند مکانیسمی برای توزیع و باز توزیع سرمایه‌گذاری‌های صورت گرفته در گردشگری روستایی و منافع اقتصادی مرتبط با آن باشد. برنامه‌ریزی می‌تواند هم به توسعه مکان‌های جدید گردشگری روستایی و هم در صورت لزوم، به سازمان‌دهی دوباره مقاصد قدیمی که گردشگران آن‌ها را رها می‌کنند، کمک کند.

۵- تلفیق گردشگری روستایی در سیستم‌های برنامه‌ریزی به این صنعت اهمیت سیاسی می‌دهد، چرا که بسیاری از سیستم‌های برنامه‌ریزی تحت تأثیر و کنترل اهداف سیاسی هستند. به این ترتیب برای گردشگری روستایی نیز به عنوان یک نیروی محرکه برای تغییرات اجتماعی و اقتصادی جایگاهی در نظر گرفته می‌شود که پیش از این، به طور جدی چنین جایگاهی برای آن قائل نبودند (Burkart And Medlik, 1981).

۶- در نهایت می‌توان گفت که یکی از اهداف متداول برنامه‌ریزی، پیش بینی آلودگی‌های احتمالی تقاضا و هماهنگ نمودن عرضه با تقاضا است. علاوه بر آن برنامه‌ریزی با کنترل صحیح توسعه کالبدی و ارائه خدمات، در جهت به حداکثر رساندن رضایت‌مندی دیدارکنندگان حرکت می‌کند. در حال حاضر شواهد فراوانی از سراسر جهان وجود دارد که نشان می‌دهد، احتمال بروز اثرات منفی سطوح پایین رضایت‌مندی دیدارکنندگان در مقاصد گردشگری روستایی که برنامه‌ریزی نشده‌اند، بیش از سایر مقاصد است. این در حالی است که برنامه‌ریزی کارآمد گردشگری روستایی، اغلب منجر به ارتقاء محصولات گردشگری روستایی در جهت حصول منافع میزبان و گردشگر می‌شود (Briedenhann, and Wickens, 2004).

۳) روش تحقیق

روش تحقیق در این مقاله روش توصیفی و آمار استنباطی است. برای جمع‌آوری داده‌های از بررسی‌های اسنادی و کتابخانه‌ای و مطالعات میدانی، مشاهده استفاده و سپس برای تجزیه و تحلیل یافته‌ها از مدل SWOT استفاده شد. برای این منظور محیط داخلی (نقاط قوت و ضعف) و محیط خارجی (فرصت‌ها و تهدیدها) منطقه مطالعه گردید و سپس برای سنجش وزن سنج‌ها از فرایند تحلیل سلسله مراتبی استفاده شد.

شهرستان بجنورد یکی از شهرستان‌های استان خراسان شمالی است. مرکز این شهرستان شهر بجنورد است. استان خراسان شمالی به مرکزیت شهر بجنورد در شمال شرق ایران است (فراهانی و همکاران، ۱۳۹۱). بزرگ‌ترین شهر استان، بجنورد است. این استان با مصوبه دولت در سال ۱۳۸۳ و پس از تقسیم استان خراسان به سه استان، ایجاد شد. مساحت این استان ۲۸۴۳۴ کیلومتر مربع است که از این نظر پانزدهمین استان ایران است (صادفی و همکاران، ۱۳۹۳). جمعیت آن ۸۱۱۵۷۲ نفر است. بجنورد پرجمعیت‌ترین شهر استان خراسان

شمالی است. شهر بجنورد مرکز استان خراسان شمالی با ۳۶ کیلومتر مربع مساحت، در شمال شرق ایران در طول جغرافیایی ۵۷ درجه و ۲۰ دقیقه و عرض جغرافیایی ۳۷ درجه و ۲۸ دقیقه در جنوب رشته‌کوه کپه‌داغ و شرق رشته‌کوه آلا‌داغ و شمال رشته‌کوه البرز واقع شده است. ارتفاع بجنورد از سطح دریا ۱۰۷۰ متر و فاصله آن تا تهران ۸۲۱ کیلومتر است (میکانیک و همکاران، ۱۳۹۵).

جدول ۱. مهم‌ترین آثار تاریخی و گردشگری روستایی شهرستان بجنورد

نام اثر	محل	اهمیت (قدمت و معماری)
تپه معصوم زاده چهارمغان	جنوب شرقی شهر	قبل و بعد از اسلام
محوطه قلعه کهنه کند	۵ کیلومتری غرب شهر	اشکانی - اسلامی
بنای بش قارداش	۶ کیلومتری غرب شهر	قاجاریه
کوشک باغ علی آباد	روستای علی آباد	قاجاریه
تپه سنجر	روستای ینگگی قلعه	هزاره اول ق.م و دوره تاریخی
تپه ینگگی قلعه	ک م جنوب غربی روستای ینگگی قلعه	هزاره اول ق.م عصر آهن
تپه ینگگی قلعه	ک م جنوب غربی روستای ینگگی قلعه	هزاره دوم ق.م - عصر مفرغ متأخر
ارگ آلمادوشن	دهستان غلامان روستای آلمادوشن	اشکانی تا قرون میانه اسلام
قلعه ارگ بالا	بخش راز و جرگلان روستای غلامان	اشکانی
تپه ایرقایه	دهستان جرگلان - روستای ایرقایه	مفرغ-اشکانی

منبع: (سازمان میراث فرهنگی استان خراسان شمالی، ۱۳۹۸)

۵) یافته‌های تحقیق

گام اول در تحلیل سوات قابلیت‌های توسعه گردشگری روستایی بجنورد احصاء کردن فرصت‌ها و تهدیدات عمده و مهمی است که منطقه در توسعه گردشگری روستایی پیش روی خود می‌بیند. پیدا کردن این دو دسته متغیر تأثیرگذار با توجه به شرایط بیرونی است. بی‌شک بجنورد فهم قابلیت‌های گردشگری یک منطقه بدون شناخت دقیق فرصت‌ها و تهدیدات غیرممکن است و هر نوع برنامه‌ریزی را در آینده با شکست مواجهه می‌کند.

جدول ۲. تحلیل سوات قابلیت‌های توسعه گردشگری روستایی بجنورد

فرصت‌ها(بیرونی)	تهدیدها(بیرونی)
<p>۱=امکان اشتغال‌زایی در زمینه‌های اقامتی و خدماتی و افزایش درآمد برای جمعیت ساکن در منطقه</p> <p>۲= وجود و عبور محور بجنورد- اسفراین و راه‌های بین روستایی آسفالت‌ه از منطقه و مجاورت با بزرگراه آسیایی(جاده کناره)</p> <p>۳= شرایط مساعد توپوگرافی به منظور احداث سایت ورزش‌های کایت‌سواری، چتربازی، پاراگلایدر سواری، بالن سواری، پرش از ارتفاع و عملیات راپل</p> <p>۴= شرایط مناسب برای احداث اکوکمپ، اکوپارک و ژئوپارک در منطقه</p> <p>۵=امکان برگزاری مسابقات کشتی باچوخه، جشنواره‌ها و نمایشگاه- های محلی و بین‌المللی در منطقه</p> <p>۶= فرصت مبادلات فرهنگی با محیط</p> <p>۷= ایجاد فرصت‌های مناسب برای مردم محلی جهت درک و حفاظت از ارزش‌ها و میراث‌های طبیعی و استفاده بهینه از محیط طبیعی به منظور تفریح و تفریح</p> <p>۸= برخورداری از ۳۹ واحد دانشگاهی در بجنورد و شهرهای استان و فرصت مناسب برای جلب توره‌های آموزشی و گردشگران علمی</p> <p>۹= وجود فرودگاه بین‌المللی بجنورد در فاصله ۱۰ کیلومتری منطقه</p> <p>۱۰= نگاه مثبت و توجه ویژه مدیران و مسئولان استان به سرمایه‌گذاری در زمینه اکوتوریسم و توسعه آن به عنوان محور سوم توسعه استان خراسان شمالی</p> <p>۱۱= بالا بودن میزان امنیت در منطقه</p> <p>۱۲= وجود پدیده مهاجرت معکوس در روستاهای منطقه</p> <p>۱۳= امکان بهره‌مندی بیشتر از تسهیلات کم بهره بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری برای سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری</p> <p>۱۴= افزایش فعالیت نهادهای اداری برای حفظ و صیانت از منابع طبیعی و چرای کنترل شده</p>	<p>T۱= افزایش قیمت زمین و بورس بازی آن در سال‌های اخیر</p> <p>T۲= لزوم رعایت حریم قانونی و تأسیساتی محورهای ارتباطی بر اساس مصوبه وزارت راه و شهرسازی</p> <p>T۳= آلودگی منابع آب و خاک با استفاده از نهاده‌های زراعی و باغی نظیر سم‌پاشی باغات و باغ- مزارع و استفاده از کودهای شیمیایی</p> <p>T۴= فقدان برنامه‌ریزی هدفمند برای جلب مشارکت ساکنین محلی جهت سرمایه‌گذاری در صنعت گردشگری</p> <p>T۵= تضعیف فرهنگ سنتی و بومی منطقه و رشد نسبی بزهکاری‌ها و تخلفات اجتماعی</p> <p>T۶= رخداد هرچند وقت یک‌بار مخاطرات طبیعی نظیر زلزله، سیل و صاعقه در فصل گردشگری روستایی</p> <p>T۷= تغییر کاربری، تخریب جنگل‌ها و مراتع با عملیات خاک‌ورزی غیراصولی و چرای بیش از حد مراتع</p>

منبع: (یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸)

ادامه جدول ۲. تحلیل سوات قابلیت‌های توسعه گردشگری روستایی بجنورد

نقاط قوت (درونی)	نقاط ضعف (درونی)
<p>S_۱ = برخورداری از منابع طبیعی، استعدادها و پتانسیل‌های متنوع و خالی جهت سرمایه‌گذاری در گردشگری منطقه</p> <p>S_۲ = عبور محور آسفالت‌تک باندی و دوباندی بجنورد-اسفراین از منطقه، مجاورت و دسترسی آسان به بزرگراه آسیایی</p> <p>S_۳ = شرایط طبیعی مناسب جهت بهره‌مندی از انرژی پاک خورشیدی برای تولید و تأمین انرژی</p> <p>S_۴ = تأثیر جبهه‌های سیبریایی در فصل گرم سال، برخورداری از آب و هوای معتدل با هوای لطیف و باد ملایم غربی</p> <p>S_۵ = برخورداری از جاذبه‌های اکوتوریستی ممتاز، تنوع چشم‌اندازهای طبیعی و بکر</p> <p>S_۶ = شرایط مناسب برای برگزاری تورهای طبیعت‌گردی، کوهپیمایی و پیاده‌روی</p> <p>S_۷ = برخورداری از چشمه‌ها و سراب‌های معدنی جهت آب درمانی و املاح درمانی و منابع آب سطحی منظم</p> <p>S_۸ = برخورداری از ارتفاعات، فقدان آلودگی‌های نوری و هوایی، نبود ریزگردها و شرایط مناسب جهت رؤیت ماه شوال، صورهای خاص جوی مانند فلکی، اجرام آسمانی و پدیده‌های شهاب سنگی</p> <p>S_۹ = جاذبه‌های ورزشی و تفریحی متعدد و متنوع در منطقه از جمله اتومبیل‌رانی، موتورسواری، ورزش‌های هوایی و زمستانی</p> <p>S_{۱۰} = برخورداری از مصالح ساختمانی با کیفیت و مقاوم نظیر سنگ مالون، شن و ماسه جهت اجرای پروژه‌های عمرانی مرتبط با گردشگری</p> <p>S_{۱۱} = برخورداری از شرایط زمین‌شناسی، ژئومورفولوژی، فیزیوگرافی و هیدرولوژی مناسب برای احداث سد و دریاچه‌های مصنوعی</p> <p>S_{۱۲} = برخورداری از انواع لندفرم‌ها نظیر انواع پادگانه، مخروط افکنه‌ها، توده‌های نفوذی، ساختمان‌های افقی، چین خورده و شکسته، اشکال حاصل از فرایندهای دامنه‌ای نظیر ریزش، بهمن و لغزش، اشکال ناشی از دینامیک‌های بیرونی نظیر فرایندهای اولیه و ثانویه ناشی از عمل انحلال و فرسایش آبی</p> <p>S_{۱۳} = چشم‌انداز زیبا و تنوع توپوگرافی نظیر وجود ناهمواری کوهستان، پایکوه، دشت میانکوهی و دره‌ای</p> <p>S_{۱۴} = تنوع لیتولوژیکی و سازندهای سطحی با رنگ و مقاومت متفاوت</p> <p>S_{۱۵} = امکان استفاده از باغات در زمینه اقامت و پذیرایی گردشگران</p>	<p>W_۱ = برخورداری از آب و هوای سرد در فصل زمستان و اواخر پاییز و امکان وقوع مخاطرات طبیعی مانند زلزله، سیل، صاعقه، کولاک، سرمازدگی، مه غلیظ، بهمن و ریزش سنگ</p> <p>W_۲ = بحران آب در برخی نقاط منطقه</p> <p>W_۳ = عدم ارائه تبلیغات مناسب جهت معرفی پتانسیل‌های اکوتوریستی منطقه</p> <p>W_۴ = فقدان برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری محلی در زمینه صنعت گردشگری روستایی</p> <p>W_۵ = گستردگی سازندهای سخت در مناطق کوهستانی و نبود راه‌های مناسب دسترسی به سراسر منطقه و فاصله زیاد برخی چشم‌اندازها و مناظر بکر طبیعی از مسیرهای ارتباطی</p> <p>W_۶ = عدم استقرار عوامل شاخص انتظامی در سرتاسر منطقه</p> <p>W_۷ = نبود فضاهای اقامتی، تجهیزات و تأسیسات اولیه گردشگری جهت اقامت بلند مدت، کوتاه مدت و استفاده گردشگران</p> <p>W_۸ = تعارض میان فرهنگ گردشگران و مردم منطقه و پایین بودن روحیه مشارکت مردم محلی در پذیرش گردشگران</p>

در ادامه و در جدول شماره ۲ به ارزیابی عوامل داخلی بر مبنای امتیازات کسب شده پرداخته شده است. دامنه امتیاز هر عامل از ۱ تا ۴ تعیین کننده میزان اهمیت و جذابیت عامل و نقش آن در توسعه گردشگری

روستایی بجنورد است. در جدول زیر در دو دسته عوامل نقاط قوت کلیدی و نقاط ضعف کلیدی به ارزیابی نقش عوامل داخلی در توسعه گردشگری روستایی شهرستان بجنورد پرداخته شده است. در دسته نقاط قوت کلیدی ۱۳ عامل ارزیابی شده است و در دسته نقاط ضعف کلیدی نیز به ارزیابی ۸ عامل پرداخته شده است که در جدول ذیل نتایج این بررسی آورده شده است:

جدول ۳. ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (IFE)

نقاط قوت کلیدی	وزن	امتیاز وضع موجود	امتیاز وزن‌دار	نقاط ضعف کلیدی	وزن	امتیاز وضع موجود	امتیاز وزن‌دار
S1= برخورداری از منابع طبیعی، استعدادها و پتانسیل‌های متنوع و خالی جهت سرمایه‌گذاری در گردشگری منطقه	۱	۴	۴	W1= برخورداری از آب و هوای سرد در فصل زمستان و اواخر پاییز و امکان وقوع مخاطرات طبیعی مانند زلزله، سیل، صاعقه، کولاک، سرمازدگی، مه غلیظ، بهمن و ریزش سنگ	۰/۵	۲	۱
S2= عبور محور آسفالت‌ته تک باندی و دوباندی بجنورد-اسفراین	۰/۵	۳	۱/۵	W2= بحران آب در برخی نقاط منطقه	۱	۱	۱
S3= شرایط طبیعی مناسب جهت بهره‌مندی از انرژی پاک خورشیدی برای تولید و تأمین انرژی	۰/۸	۳	۲/۴	W3= عدم ارائه تبلیغات مناسب جهت معرفی پتانسیل‌های اکوتوریستی منطقه	۱	۲	۲
S4= تأثیر جبهه‌های سیبریایی در فصل گرم سال، برخورداری از آب و هوای معتدل با هوای لطیف و باد ملایم غربی	۰/۵	۳	۱/۵	W4= فقدان برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری محلی در زمینه صنعت گردشگری روستایی	۱	۲	۲
S5= برخورداری از جاذبه‌های اکوتوریستی ممتاز، تنوع چشم‌اندازهای طبیعی و بکر	۰/۳	۳	۰/۹	W5= گستردگی سازندهای سخت در مناطق کوهستانی و نبود راه‌های مناسب دسترسی به سراسر منطقه و فاصله زیاد برخی چشم‌اندازها و مناظر بکر طبیعی از مسیرهای ارتباطی	۱	۱	۱
S6= شرایط مناسب برای برگزاری تورهای طبیعت‌گردی،	۰/۵	۳	۱/۵	W6= عدم استقرار عوامل شاخص انتظامی در سرتاسر منطقه	۱	۱	۱
S7= برخورداری از چشمه‌ها و سراب‌های معدنی جهت آب درمانی و املاح درمانی و منابع آب سطحی منظم	۱	۴	۴	W7= نبود فضاهای اقامتی، تجهیزات و تأسیسات اولیه گردشگری جهت اقامت بلند مدت، کوتاه مدت و استفاده گردشگران	۱	۱	۱
S8= برخورداری از ارتفاعات، فقدان آلودگی‌های نوری و هوایی، نبود ریزگردها و	۱	۴	۴	W8= تعارض میان فرهنگ گردشگران و مردم منطقه و پایین بودن روحیه	۱	۱	۱

امتیاز وزن دار	امتیاز وضع موجود	وزن	نقاط ضعف کلیدی	امتیاز وزن دار	امتیاز وضع موجود	وزن	نقاط قوت کلیدی
			مشارکت مردم محلی در پذیرش گردشگران				شرایط مناسب جهت رؤیت ماه شوال، صورهای خاص جوی مانند فلکی، اجرام آسمانی و پدیده‌های شهاب سنگی
				۴	۴	۱	S9-جاذبه‌های ورزشی و تفریحی متعدد و متنوع در منطقه از جمله اتومبیل‌رانی، موتورسواری، ورزش‌های هوایی و زمستانی
				۱	۲	۰/۵	S10=برخورداری از مصالح ساختمانی با کیفیت و مقاوم نظیر سنگ مالون، شن و ماسه جهت اجرای پروژه‌های عمرانی مرتبط با گردشگری
				۴	۴	۱	S11=برخورداری از شرایط زمین‌شناسی، ژئومورفولوژی، فیزیوگرافی و هیدرولوژی مناسب برای احداث سد و دریاچه‌های مصنوعی
				۴	۴	۱	S12=برخورداری از انواع لندفرم‌ها نظیر انواع پادگانه، مخروط افکنه‌ها، توده‌های نفوذی، ساختمان‌های افقی، چین‌خورده و شکسته، اشکال حاصل از فرایندهای دامنه‌ای نظیر ریزش، بهمن و لغزش، اشکال ناشی از دینامیک‌های بیرونی نظیر فرایندهای اولیه و ثانویه ناشی از عمل انحلال و فرسایش آبی
				۱	۲	۰/۵	S13=چشم‌انداز زیبا و تنوع توپوگرافی نظیر وجود ناهمواری کوهستان، پایکوه، دشت میانکوهی و دره‌ای، تنوع لیتولوژیکی و سازندهای سطحی با رنگ و مقاومت متفاوت، امکان استفاده از باغات در زمینه اقامت و پذیرایی گردشگران
۹	۱۰	۷/۵	جمع کل	۳۴	۴۳	۹	جمع کل

منبع: (یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸)

در ادامه تحلیل سوات در جدول شماره سه به ارزیابی وزن و اهمیت نقش عوامل خارجی در توسعه گردشگری روستایی بجنورد پرداخته شده است. در این جدول نیز در دو دسته فرصت‌های کلیدی و نیز تهدیدات کلیدی که بیشتر منشاء بیرونی دارند به ارزیابی نقش این دو دسته از عوامل پرداخته شده است. در ذیل

فرصت‌های کلیدی هشت عامل مورد بررسی قرار گرفته است و در ذیل تهدیدات کلیدی خارجی وزن ۷ عامل سنجیده شده است:

جدول ۴. ماتریس‌های ارزیابی عوامل خارجی (EFE)

فرصت‌های کلیدی	وزن (۰ تا ۱)	امتیاز وضع موجود (۴ تا ۱)	امتیاز وزن‌دار	تهدیدهای کلیدی	وزن (۰ تا ۱)	امتیاز وضع موجود (۴ تا ۱)	امتیاز وزن‌دار
O1 = امکان اشتغال‌زایی در زمینه‌های اقامتی و خدماتی و افزایش درآمد برای جمعیت ساکن در منطقه	۱	۴	۴	T1 = افزایش قیمت زمین و بورس بازی آن در سال‌های اخیر	۱	۱	۱
O2 = وجود و عبور محور بجنورد- اسفراین و راه‌های بین روستایی آسفالت‌ه از منطقه و مجاورت با بزرگراه آسیایی (جاده کناره)	۰/۵	۳	۱/۵	T2 = لزوم رعایت حریم قانونی و تأسیساتی محورهای ارتباطی بر اساس مصوبه وزارت راه و شهرسازی	۱	۲	۲
O3 = شرایط مساعد توپوگرافی به منظور احداث سایت ورزش‌های کایت‌سواری، چتربازی، پاراگلایدر سواری، بالن سواری، پرش از ارتفاع و عملیات راپل	۰/۸	۴	۳/۲	T3 = آلودگی منابع آب و خاک با استفاده از نهاده‌های زراعی و باغی نظیر سم‌پاشی باغات و باغ- مزارع و استفاده از کودهای شیمیایی	۱	۲	۲
O4 = شرایط مناسب برای احداث اکوکمپ، اکوپارک و ژئوپارک در منطقه	۰/۹	۴	۳/۶	T4 = فقدان برنامه‌ریزی هدفمند برای جلب مشارکت ساکنین محلی جهت سرمایه‌گذاری در صنعت گردشگری	۱	۲	۲
O5 = امکان برگزاری مسابقات کشتی باجوچه، جشنواره‌ها و نمایشگاه‌های محلی و بین‌المللی در منطقه	۱	۳	۳	T5 = تضعیف فرهنگ سنتی و بومی منطقه و رشد نسبی بزهکاری‌ها و تخلفات اجتماعی	۰/۵	۲	۱
O6 = فرصت مبادلات فرهنگی با محیط	۱	۴	۴	T6 = رخداد هرچند وقت یکبار مخاطرات طبیعی نظیر زلزله، سیل و صاعقه در فصل گردشگری روستایی	۰/۵	۱	۰/۵
O7 = ایجاد فرصت‌های مناسب برای مردم محلی جهت درک و حفاظت از ارزش‌ها و میراث‌های طبیعی و استفاده بهینه از محیط طبیعی به منظور تفریح و تفریح	۱	۴	۴	T7 = تغییر کاربری، تخریب جنگل‌ها و مراتع با عملیات خاک‌ورزی غیراصولی و چرای بیش از حد مراتع	۱	۱	۱
O8 = برخورداری از ۳۹ واحد دانشگاهی در بجنورد و شهرهای استان و فرصت مناسب برای جلب تورهای آموزشی و گردشگران علمی							
جمع کل	۶/۲	۲۶	۲۲/۳	جمع کل	۶	۱۱	۹/۵

منبع: (یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸)

در ادامه تحلیل سوات قابلیت‌های گردشگری روستایی بجنورد ماتریس برنامه‌ریزی استراتژیک تشکیل شد. این ماتریس از اطلاعات به دست آمده در مراحل مختلف مدیریت و برنامه‌ریزی استراتژیک و راهبردی استفاده نموده و مانند سایر روش‌های راهبردی نیازمند قضاوت خوب، خبرگی و آگاهی است. ماتریس QSPM برای

ارزیابی امکان‌پذیری و پایداری راهکارهای پیشنهادی در مواجهه با شرایط محیطی و وضع موجود است. اگر این ماتریس یک استراتژی می‌توان مواجهه با شرایط درونی و بیرونی را نداشته باشد، باید از فهرست استراتژی‌های قابل اولویت‌بندی خارج شود. در جدول زیر ماتریس برنامه‌ریزی استراتژیک کمی قابلیت‌های گردشگری روستایی بجنورد آورده شده است:

جدول ۵. ماتریس برنامه‌ریزی استراتژیک کمی یا QSPM

استراتژی SO		استراتژی WO		استراتژی ST		استراتژی WT		وزن	
TAS جذابیت کل	AS امتیاز جذابیت	TAS جذابیت کل	AS امتیاز جذابیت	TAS جذابیت کل	AS امتیاز جذابیت	TAS جذابیت کل	AS امتیاز جذابیت ^۱		
									تهیدها
۱	۱	۱	۱	۳	۳	۴	۴	۱	T1 = افزایش قیمت زمین و بورس بازی آن در سال‌های اخیر
۱	۱	۱	۱	۴	۴	۱	۱	۱	T2 = لزوم رعایت حریم قانونی و تأسیساتی محورهای ارتباطی بر اساس مصوبه وزارت راه و شهرسازی
۱	۱	۱	۱	۴	۴	۴	۴	۱	T3 = آلودگی منابع آب و خاک با استفاده از نهاده‌های زراعی و باغی نظیر سم‌پاشی باغات و باغ - مزارع و استفاده از کودهای شیمیایی
۱	۱	۱	۱	۲	۲	۴	۴	۱	T4 = فقدان برنامه‌ریزی هدفمند برای جلب مشارکت ساکنین محلی جهت سرمایه‌گذاری در صنعت گردشگری
۰/۵	۱	۰/۵	۱	۱/۵	۳	۰/۵	۱	۰/۵	T5 = تضعیف فرهنگ سنتی و بومی منطقه و رشد نسبی بزهکاری‌ها و تخلفات اجتماعی
۰/۵	۱	۰/۵	۱	۰/۵	۱	۲	۴	۰/۵	T6 = رخداد هرچند وقت یک‌بار مخاطرات طبیعی نظیر زلزله، سیل و صاعقه در فصل گردشگری روستایی
۱	۱	۱	۱	۴	۴	۴	۴	۱	T7 = تغییر کاربری، تخریب جنگل‌ها و مراتع با عملیات خاک‌ورزی غیراصولی و چرای بیش‌ازحد مراتع
۶	۷	۶	۷	۱۹	۲۱	۱۹/۵	۲۲	۶	مجموع
									فرصت‌ها

^۱ امتیازهای جذابیت به صورت زیر است:

امتیاز ۱ = جذاب نیست.

امتیاز ۲ = تا حدودی جذاب است.

امتیاز ۳ = در حد قابل قبول جذاب است.

امتیاز ۴ = جذابیت بالایی دارد.

۴	۴	۴	۴	۱	۱	۰/۱۵	۱	۱	01 = امکان اشتغال‌زایی در زمینه‌های اقامتی و خدماتی و افزایش درآمد برای جمعیت ساکن در منطقه
۲	۴	۲	۴	۰/۵	۱	۰/۵	۱	۰/۵	02 = وجود و عبور محور بجنورد- اسفراین و راه‌های بین روستایی آسفالت‌ه از منطقه و مجاورت با بزرگراه آسیایی (جاده کناره)
۰/۳۲	۴	۰/۳۲	۴	۰/۸	۱	۰/۸	۱	۰/۸	03 = شرایط مساعد توپوگرافی به منظور احداث سایت ورزش‌های کایت‌سواری، چتربازی، پاراگلایدر سواری، بالن سواری، پرش از ارتفاع و عملیات راپل
۰/۳۶	۴	۰/۳۶	۴	۰/۹	۱	۰/۳۶	۴	۰/۹	04 = شرایط مناسب برای احداث اکومپ، اکوپارک و ژئوپارک در منطقه
۴	۴	۴	۴	۱	۱	۴	۴	۱	05 = امکان برگزاری مسابقات کشتی باجوخه، جشنواره‌ها و نمایشگاه‌های محلی و بین‌المللی در منطقه
۴	۴	۲	۲	۱	۱	۱	۱	۱	06 = فرصت مبادلات فرهنگی با محیط
۴	۴	۴	۴	۱	۱	۴	۴	۱	07 = ایجاد فرصت‌های مناسب برای مردم محلی جهت درک و حفاظت از ارزش‌ها و میراث‌های طبیعی و استفاده بهینه از محیط طبیعی به منظور تفریح و تفریح
									08 = برخورداری از ۳۹ واحد دانشگاهی در بجنورد و شهرهای استان و فرصت مناسب برای جلب توره‌های آموزشی و گردشگران علمی
								۶/۲	مجموع
									ضعف‌ها
۰/۵	۱	۰/۵	۱	۰/۵	۱	۱/۵	۳	۰/۵	W1 = برخورداری از آب و هوای سرد در فصل زمستان و اواخر پاییز و امکان وقوع مخاطرات طبیعی مانند زلزله، سیل، صاعقه، کولاک، سرمازدگی، مه غلیظ، بهمن و ریزش سنگ
۱	۱	۱	۱	۱	۱	۳	۳	۱	W2 = بحران آب در برخی نقاط منطقه
۱	۱	۴	۴	۱	۱	۲	۲	۱	W3 = عدم ارائه تبلیغات مناسب جهت معرفی پتانسیل‌های اکوتوریستی منطقه
۱	۱	۱	۱	۱	۱	۳	۳	۱	W4 = فقدان برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری محلی در زمینه صنعت گردشگری روستایی
۱	۱	۴	۴	۱	۱	۲	۲	۱	W5 = گستردگی سازندهای سخت در مناطق کوهستانی و نبود راه‌های مناسب دسترسی به سراسر منطقه و فاصله زیاد برخی چشم‌اندازها و مناظر بکر طبیعی از مسیرهای ارتباطی
۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	W6 = عدم استقرار عوامل شاخص انتظامی در سرتاسر منطقه
۱	۱	۴	۴	۱	۱	۲	۲	۱	W7 = نبود فضاهای اقامتی، تجهیزات و تأسیسات اولیه گردشگری جهت اقامت بلند مدت، کوتاه مدت و استفاده گردشگران
								۷/۵	مجموع

قوت‌ها									
۴	۴	۱	۱	۴	۴	۱	۱	۱	S1= برخورداری از منابع طبیعی، استعدادها و پتانسیل‌های متنوع و خالی جهت سرمایه‌گذاری در گردشگری منطقه
۰/۲۰	۴	۱	۱	۰/۲۰	۴	۰/۵	۱	۰/۵	S2= عبور محور آسفالت‌تک بانندی و دوباندی بجنورد-اسفراین
۰/۳۲	۴	۱	۱	۰/۳۲	۴	۰/۵	۱	۰/۸	S3= شرایط طبیعی مناسب جهت بهره‌مندی از انرژی پاک خورشیدی برای تولید و تأمین انرژی
۰/۲۰	۴	۰/۵	۱	۰/۲۰	۴	۰/۵	۱	۰/۵	S4= تأثیر جبهه‌های سیبریایی در فصل گرم سال، برخورداری از آب و هوای معتدل با هوای لطیف و باد ملایم غربی
۰/۱۲	۴	۰/۳	۱	۰/۱۲	۴	۰/۳	۱	۰/۳	S5= برخورداری از جاذبه‌های اکوتوریستی ممتاز، تنوع چشم‌اندازهای طبیعی و بکر
۰/۲۰	۴	۰/۵	۱	۰/۲۰	۴	۰/۵	۱	۰/۵	S6= شرایط مناسب برای برگزاری تورهای طبیعت‌گردی،
۴	۴	۱	۱	۴	۴	۱	۱	۱	S7= برخورداری از چشمه‌ها و سراب‌های معدنی جهت آب درمانی و املاح درمانی و منابع آب سطحی منظم
								۴/۶	مجموع

منبع: (یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸)

در این مقاله برای سنجش وزن سنج‌ها از روش ای. اچ. پی. استفاده می‌کنیم. ای. اچ. پی. یک روش ساده محاسباتی بر پایه عملیات اصلی روی ماتریس است که با ایجاد سلسله‌مراتب مناسب و پردازش گام به گام و ساخت ماتریس‌های تطبیقی در سطوح مختلف سلسله‌مراتب، مقادیر ویژه آن را محاسبه کرده و در بردار ضرایب وزنی نهایی، اهمیت نسبی هر گزینه با توجه به هدف رأس سلسله‌مراتب تعیین می‌شود. ای. اچ. پی. به عنوان یکی از معروف‌ترین فنون تصمیم‌گیری چندمنظوره برای وضعیت‌های پیچیده‌ای که سنج‌های چندگانه و متضادی دارند، ابزار تصمیم‌گیری نرمش‌پذیر و در عین حال قوی بشمار می‌رود. ای. اچ. پی. روشی منعطف، قوی و ساده است که برای تصمیم‌گیری در شرایطی که معیارهای تصمیم‌گیری متضاد انتخاب بین گزینه‌ها را با مشکل مواجه کرده، کاربرد دارد.

جدول ۶. سنجش وزن سبجه‌ها با استفاده از AHP

قوت اساسی	قوت	ضعف	ضعف اساسی	وزن	ضریب		عوامل داخلی
			*	۴	۱	W1 = برخورداری از آب و هوای سرد در فصل زمستان و اواخر پاییز و امکان وقوع مخاطرات طبیعی مانند زلزله، سیل، صاعقه، کولاک، سرمازدگی، مه غلیظ، بهمن و ریزش سنگ	
			*	۴	۱	W2 = بحران آب در برخی نقاط منطقه	
		*		۳	۰/۵	W3 = عدم ارائه تبلیغات مناسب جهت معرفی پتانسیل‌های اکوتوریستی منطقه	
			*	۳	۱	W4 = فقدان برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری محلی در زمینه صنعت گردشگری روستایی	
		*		۳	۰/۵	W5 = گستردگی سازندهای سخت در مناطق کوهستانی و نبود راه‌های مناسب دسترسی به سراسر منطقه و فاصله زیاد برخی چشم‌اندازها و مناظر بکر طبیعی از مسیرهای ارتباطی	
		*		۲	۰/۷	W6 = عدم استقرار عوامل شاخص انتظامی در سرتاسر منطقه	
			*	۳	۱	W7 = نبود فضاهای اقامتی، تجهیزات و تأسیسات اولیه گردشگری جهت اقامت بلند مدت، کوتاه‌مدت و استفاده گردشگران	
						W8 = تعارض میان فرهنگ گردشگران و مردم منطقه و پایین بودن روحیه مشارکت	

۱. برای تعیین نمره نهایی هر عامل، ضریب هر عامل را در نمره آن ضریب کنیم.

مجموع نمره‌های نهایی هر عامل را محاسبه کنیم تا نمره نهایی آن مشخص شود.

اگر میانگین آن‌ها کمتر از ۲/۵ باشد یعنی از نظر عوامل داخلی دچار ضعف بوده و اگر نمره میانگین بیشتر از ۲/۵ باشد دارای قوت است.

						مردم محلی در پذیرش گردشگران	
*				۴	۱	S1= برخورداری از منابع طبیعی، استعدادها و پتانسیل‌های متنوع و خالی جهت سرمایه‌گذاری در گردشگری منطقه	
	*			۳	۰/۵	S2= عبور محور آسفالت‌نک بانندی و دوبانندی بجنورد-اسفراین	
*				۴	۱	S3= شرایط طبیعی مناسب جهت بهره‌مندی از انرژی پاک خورشیدی برای تولید و تأمین انرژی	
*				۴	۱	S4= تأثیر جبهه‌های سیبریایی در فصل گرم سال، برخورداری از آب و هوای معتدل با هوای لطیف و باد ملایم غربی	
	*			۲	۰/۵	S5= برخورداری از جاذبه‌های اکوتوریستی ممتاز، تنوع چشم‌اندازهای طبیعی و بکر	
	*			۲	۰/۵	S6= شرایط مناسب برای برگزاری تورهای طبیعت‌گردی،	
*				۴	۱	S7= برخورداری از چشمه‌ها و سراب‌های معدنی جهت آب درمانی و املاح درمانی و منابع آب سطحی منظم	
*				۴	۱	O1= امکان اشتغال‌زایی در زمینه‌های اقامتی و خدماتی و افزایش درآمد برای جمعیت ساکن در منطقه	عوامل خارجی
	*			۳	۰/۵	O2= وجود و عبور محور بجنورد- اسفراین و راه‌های بین روستایی آسفالت‌نک از منطقه و مجاورت با بزرگراه آسیایی(جاده کناره)	
*				۴	۱	O3= شرایط مساعد توپوگرافی به منظور احداث سایت ورزش‌های کایت‌سواری، چتربازی، پاراگلایدر سواری، بالن سواری، پرش از ارتفاع و عملیات راپل	

*				۴	۱	O4 = شرایط مناسب برای احداث اکوکمپ، اکوپارک و ژئوپارک در منطقه
*				۴	۱	O5 = امکان برگزاری مسابقات کشتی باچوخه، جشنواره‌ها و نمایشگاه‌های محلی و بین‌المللی در منطقه
	*			۲	۰/۵	O6 = فرصت مبادلات فرهنگی با محیط
*				۴	۱	O7 = ایجاد فرصت‌های مناسب برای مردم محلی جهت درک و حفاظت از ارزش‌ها و میراث‌های طبیعی و استفاده بهینه از محیط طبیعی به منظور تفریح و تفریح
						O8 = برخورداری از ۳۹ واحد دانشگاهی در بجنورد و شهرهای استان و فرصت مناسب برای جلب توره‌های آموزشی و گردشگران علمی
		*		۴	۱	T1 = افزایش قیمت زمین و بورس بازی آن در سال‌های اخیر
			*	۴	۰/۵	T2 = لزوم رعایت حریم قانونی و تأسیساتی محورهای ارتباطی بر اساس مصوبه وزارت راه و شهرسازی
			*	۳	۱	T3 = آلودگی منابع آب و خاک با استفاده از نهاده‌های زراعی و باغی نظیر سم‌پاشی باغات و باغ-مزارع و استفاده از کودهای شیمیایی
			*	۲	۰/۵	T4 = فقدان برنامه‌ریزی هدفمند برای جلب مشارکت ساکنین محلی جهت سرمایه‌گذاری در صنعت گردشگری
			*	۲	۱	T5 = تضعیف فرهنگ سنتی و بومی منطقه و رشد نسبی بزهکاری‌ها و تخلفات اجتماعی
		*		۴	۱	T6 = رخداد هرچند وقت یک‌بار مخاطرات طبیعی نظیر زلزله، سیل و صاعقه در فصل گردشگری روستایی
		*		۴	۱	T7 = تغییر کاربری، تخریب جنگل‌ها و مراتع با عملیات خاک‌ورزی غیراصولی و چرای بیش از حد مراتع

عواملی چون قدرت، ضعف، فرصت و تهدید در ماتریس SWOT شناسایی شده و مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته‌اند. در ماتریس SWOT هریک از این عوامل را لیست کرده و آن‌ها را در سلول‌های مربوط به خودشان وارد کنید. بنابراین همواره این ماتریس چهار نوع استراتژی WO، WT، ST و SO به شما می‌دهد. در استراتژی‌های محافظه‌کارانه هدف این است که از مزیت‌های موجود در فرصت‌ها برای جبران نقاط ضعف استفاده شود. هدف از استراتژی‌های تدافعی، کم کردن نقاط ضعف داخلی و پرهیز از تهدیدات ناشی از محیط خارجی است. معمولاً در چنین شرایطی سازمان در وضعیت مخاطره‌آمیز قرار دارد می‌توانیم از روش انحلال، واگذاری کاهش عملیات، پیوستن به شرکت‌های دیگر از این بحران عبور کند. در استراتژی‌های تهاجمی، سازمان با تکیه بر قوت‌های داخلی بیشترین بهره را از فرصت‌های خارجی می‌برد. به همین دلیل بیشتر سازمان‌ها تمایل دارند در این موقعیت قرار بگیرند. در استراتژی‌های رقابتی هدف این است که روش‌هایی استفاده شود تا با استفاده از نقاط قوت داخلی از تأثیر منفی تهدیدات خارجی جلوگیری شود و حتی سعی شود تهدیدات از بین برود.

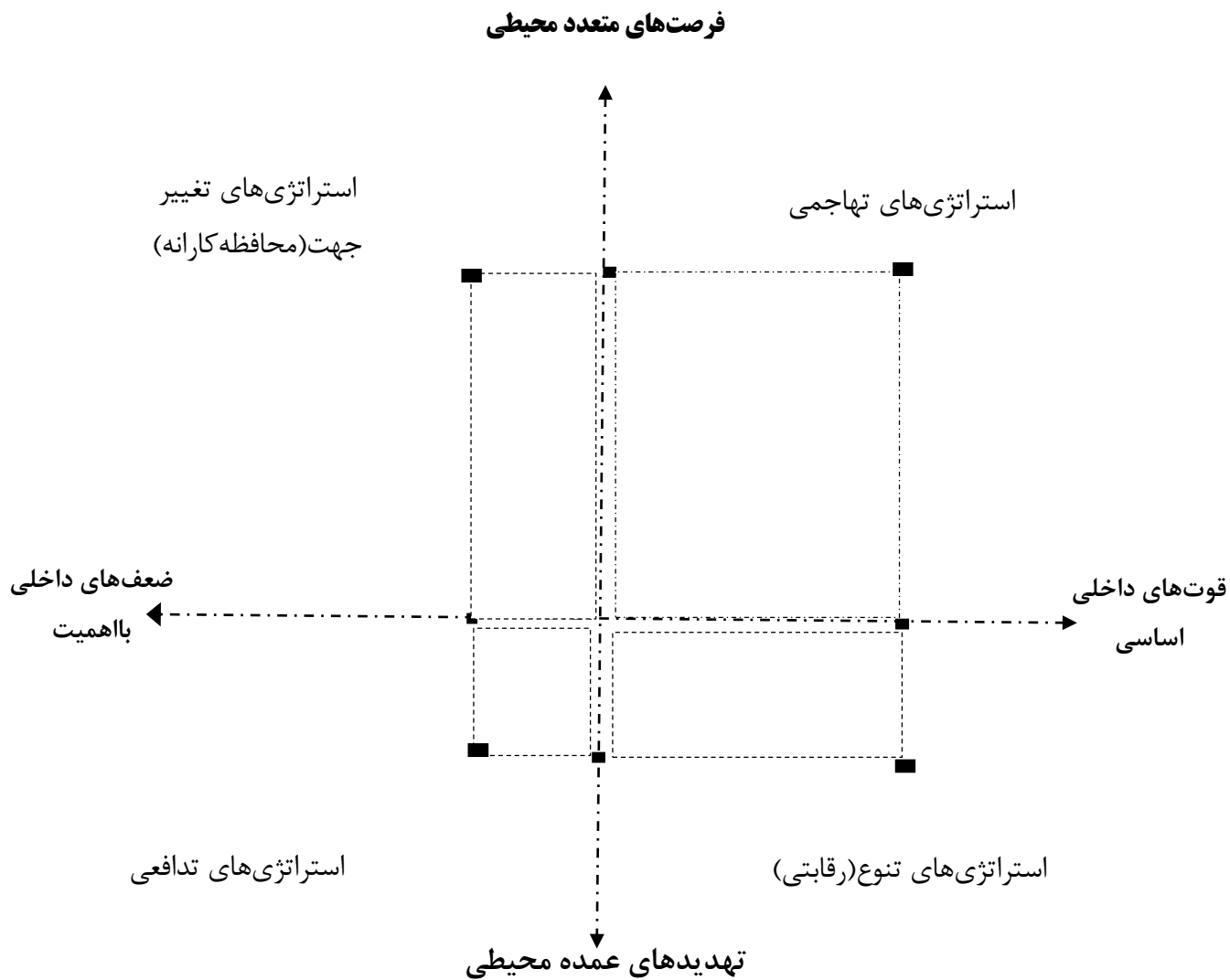
جدول ۷. ماتریس SWOT

ماتریس SWOT قابلیت‌های توسعه گردشگری روستایی بجنورد	قوت‌ها s	ضعف‌ها w
فرصت‌ها o	SO ₁ =مدیریت و برنامه‌ریزی انواع گردشگری روستایی با توجه به پتانسیل‌های منطقه به ویژه اکوتوریسم	WO ₁ = توجه به اصول مدیریت بحران در مدیریت و برنامه‌ریزی گردشگری روستایی منطقه
تهدیدها T	ST ₁ =توسعه برنامه‌ریزی شده و کنترل شده گردشگری روستایی با نظارت نهادهای دولتی	WT ₁ = جلوگیری از سرایت مشکلات بیرونی و برنامه‌ریزی تخصصی برای رفع موانع درونی

منبع: (یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸)

برای تجزیه و تحلیل هم زمان عوامل داخلی و خارجی از ارزیابی و انتخاب استراتژی استفاده می‌گردد. این ماتریس برای تعیین موقعیت گردشگری روستایی در بجنورد به کار می‌رود و برای تشکیل آن باید نمرات حاصل از ماتریس ارزیابی عوامل داخلی و ماتریس ارزیابی عوامل خارجی را در ابعاد عمودی و افقی آن قرار داد تا جایگاه گردشگری روستایی در بجنورد مشخص گردد و بتوان استراتژی‌های مناسبی را برای آن مشخص کرد.

این ماتریس منطبق بر ماتریس SWOT است و استراتژی‌های مناسب برای گردشگری روستایی در بجنورد را مشخص می‌کند.

شکل ۲. الگوی ارزیابی و انتخاب استراتژی

با توجه به نمودار فوق بهترین استراتژی‌ها برای توسعه گردشگری روستایی بجنورد به ترتیب امتیاز عبارت‌اند از:

۱- استراتژی‌های تهاجمی (SO)

با اتخاذ این استراتژی، برای توسعه گردشگری روستایی بجنورد با تکیه بر قوت‌های داخلی، بیشترین بهره را از فرصت‌های خارجی می‌برد. این راهبرد می‌تواند یک حالت هم‌افزایی در بجنورد ایجاد کند. هر منطقه‌ای که مایل است در این موقعیت قرار داشته باشد تا بتواند با بهره‌گیری از توانمندی‌ها، استفاده از فرصت‌ها را به حداکثر برساند (گردهمایی‌ها و ارائه تجارب موفق، همچنین برگزاری همایش و فرصت‌های سرمایه‌گذاری می‌تواند در این زمینه سودمند باشد).

۲- استراتژی‌های تدافعی (WT)

دومین استراتژی مطلوب برای توسعه گردشگری روستایی بجنورد استراتژی‌های تدافعی است. هدف از این استراتژی، کم کردن نقاط ضعف داخلی و پرهیز از تهدیدات ناشی از محیط خارجی است. این راهبرد مربوط به وضعیت خارجی گردشگری روستایی بجنورد است و نقاط مثبت (فرصت‌های) آن را در ارتباط با بیرون ارزیابی می‌کند. این راهبرد بر اساس توانمندی‌های گردشگری روستایی بجنورد در مقابل تهدیدات بنا شده است و هدف آن افزایش توانمندی‌های موجود و کاهش تهدیدات است.

۳- استراتژی‌های رقابتی (ST)

دومین استراتژی مطلوب برای توسعه گردشگری روستایی بجنورد استراتژی‌های رقابتی است. در این استراتژی هدف این است که روش‌هایی استفاده شود تا با استفاده از نقاط قوت داخلی از تأثیر منفی تهدیدات خارجی جلوگیری شود و حتی سعی شود تهدیدات را از بین ببرند. این راهبرد مربوط به وضعیت خارجی گردشگری روستایی منطقه بجنورد است و نقاط منفی (تهدیدات پیش روی) آن را در ارتباط با بیرون ارزیابی می‌کند. هدف این راهبرد، کاهش تهدیدها تا حد امکان است.

۴- استراتژی‌های محافظه کارانه (WO)

سومین استراتژی مطلوب برای توسعه گردشگری روستایی بجنورد استراتژی‌های محافظه کارانه است. در این استراتژی هدف این است که از مزیت‌های موجود در فرصت‌ها برای جبران نقاط ضعف استفاده شود. این راهبرد مربوط به وضعیت داخلی منطقه بجنورد است و نقاط منفی (ضعف‌های) آن را ارزیابی می‌کند. تحلیل فرضیات

بررسی فرضیه پژوهش: به نظر می‌رسد که استراتژی تهاجمی مناسب‌ترین راهبرد برای توسعه گردشگری روستایی در شهرستان بجنورد است. همان طوری که گفته شد هر منطقه‌ای که مایل است در این موقعیت قرار داشته باشد بایستی بتواند با بهره‌گیری از توانمندی‌ها، استفاده از فرصت‌ها را به حداکثر برساند: در این زمینه مروری بر نقاط قوت و فرصت‌های منطقه مورد مطالعه مطلوبیت این استراتژی را نشان می‌دهد:

استراتژی تهاجمی از تقابل نقاط قوت و فرصت‌ها به وجود آمده است و عناصر راهبردی منتج از آن کمک می‌نماید تا منطقه مورد مطالعه از نقاط قوت خود در جهت بهره‌مندی هر چه بیشتر از فرصت‌های مهیا شده از سوی محیط خارجی استفاده نماید. به بیان دیگر در این استراتژی تمرکز بر نقاط قوت درونی و فرصت‌های بیرونی استوار است. راهکارهای زیر جهت بهره‌برداری از برتری‌های موجود به منظور توسعه اکوتوریسم در منطقه بجنورد ارائه می‌گردد:

- اکوتوریسم توأم با توسعه اقتصادی در بهره‌مندی از جاذبه‌های طبیعت‌گردی منطقه
- استفاده هدفمند از پتانسیل‌های گردشگری روستایی جهت توسعه اکوتوریسم متناسب با مناطق کوهستانی و دره‌ای
- استفاده از مساعدت مدیران دستگاه‌های اجرایی و تسهیلات کم بهره صندوق توسعه ملی به منظور سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری روستایی
- افزایش سرمایه‌گذاری در احداث اکوکمپ، اکوپارک و ژئوپارک با در نظر گرفتن ابعاد زیست محیطی و حفظ زیست بوم در منطقه.
- ایجاد بستر مناسب برای سرمایه‌گذاری ساکنان محلی در راستای ایجاد درآمد و اشتغال‌زایی با کمک اداره کل امور روستایی و مناطق محروم استانداری.
- هماهنگی بین دستگاه‌های مرتبط مانند سازمان میراث فرهنگی و گردشگری روستایی، جهاد کشاورزی، منابع طبیعی آب منطقه‌ای و محیط زیست به منظور صیانت از میراث‌های طبیعی و جاذبه‌های طبیعت‌گردی منطقه.
- عملی کردن جذب گردشگران علمی و دانشگاهی با توجه به تعداد زیاد گردشگران علمی.
- پخش تیزرهای تبلیغاتی در مراکز تجمع گردشگران و مسافری جهت معرفی و سوق دادن آن‌ها به منطقه.
- گسترش فعالیت‌های گردشگری روستایی در جهت جذب حداکثری گردشگر.
- بهره‌مندی از جاذبه‌های توریسم ورزشی و سرمایه‌گذاری در زمینه‌های ورزشی و تفریحی در منطقه.

(۵) نتیجه‌گیری

مدیریت و برنامه‌ریزی گردشگری مناطق فعالیت‌ی‌البداهه و از سر ناچاری نیست بلکه برعکس نیازمند بینش راهبردی و بلندمدت و سنجش همه‌جانبه و توأمان همه مؤلفه‌های و عوامل درون و برون منطقه‌ای است. دلیل

اهمیت و حساسیت مدیریت و برنامه‌ریزی گردشگری جلوگیری از اتلاف و اسراف هزینه‌های انسانی و مالی و ایجاد چشم‌انداز مناسب برای سرمایه‌گذاران خارجی و داخلی است.

با توجه به این که هر منطقه با توجه به پتانسیل‌ها و توانمندی‌های موجود خود می‌تواند در مسیر توسعه قرار گیرد و اولین قدم برای توسعه یک منطقه، توسعه اقتصادی است. توسعه اقتصادی مناطق روستایی نیز یکی از مهم‌ترین سرفصل‌های سیاست‌گذاری در همه کشورهای به شمار می‌رود که هدف راهبردی آن ایجاد تعادل فضایی بین نقاط روستایی و شهری است. گردشگری روستایی با دارا بودن نقش راهبردی و کلیدی در توسعه منطقه‌ای می‌تواند تأثیر عمده‌ای بر تولید درآمد و جذب سرمایه در منطقه داشته باشد. شهرستان بجنورد یکی از شهرستان‌های مستعد کشور در زمینه جذب گردشگر است زیرا در این شهرستان بیش از ۷۵ اثر و ابنیه تاریخی و باستانی وجود دارد که برخی از مهم‌ترین آن‌ها در جدول زیر آورده شده است.

این شهرستان هر ساله میزبان تعداد زیادی از گردشگران است اما تاکنون نتوانسته به جایگاه واقعی خود در زمینه جذب گردشگر دست یابد. در پژوهش حاضر با به‌کارگیری فرایند برنامه‌ریزی راهبردی اقدام به ارائه راهکارها و تعیین راهبردهای کاربردی در جهت توسعه گردشگری روستایی شده است. در این فرایند با بررسی نقاط قوت، ضعف، قابلیت‌ها و فرصت‌های گردشگری روستایی شهرستان بجنورد، به این نتایج رسیده‌ایم که استراتژی‌های مناسب در برنامه‌ریزی گردشگری روستایی شهرستان، در اولویت نخست راهبردهای تهاجمی است. در واقع راهبرد راهبردهای تهاجمی با امتیاز بالاتر به عنوان بهترین راهبرد در توسعه گردشگری روستایی شهرستان تلقی می‌شود و باید در این راهبرد تقویت مدیریت و بازاریابی گردشگری روستایی شهرستان به منظور معرفی هر چه بهتر پتانسیل‌های گردشگری روستایی شهرستان و جذب گردشگران بیشتر، توجه ویژه شود. همچنین برای رسیدن به توسعه پایدار گردشگری روستایی در شهرستان، راهبرد توسعه مناطق نمونه گردشگری روستایی به‌ویژه مناطق دارای جاذبه‌های طبیعی، پیشنهاد می‌شود.

قطعاً با عملیاتی شدن این راهبردها، گردشگری شهرستان تحرک بیشتری به خود خواهد دید و می‌توان در جهت رسیدن به توسعه پایدار گردشگری در شهرستان امید بیشتری داشت. همچنین با توجه به جدول برنامه‌ریزی استراتژیک کمی در راهبردهای تهاجمی، راهبرد توسعه مناطق نمونه گردشگری به‌ویژه مناطق دارای جاذبه‌های طبیعی، توجه بیشتر به جاذبه‌های طبیعی شهرستان به علاوه جاذبه‌های مربوط به اکوتوریسم، دره‌های زیبا و چشمه‌های آب معدنی و دیگر جاذبه‌های طبیعی زیبای شهرستان می‌باشند. سایر اولویت‌ها به ترتیب زیر می‌باشند: تقویت و توسعه مجتمع‌های توریستی، معرفی بهتر و توسعه اماکن تاریخی موجود شهرستان به گردشگران، تقویت بازارچه‌ها و افزایش کیفیت ارائه خدمات رفاهی به گردشگران و امکان

برگزاری نمایشگاه‌های ملی و بین‌المللی در شهر بجنورد که در راستای اجرای برنامه‌ریزی توسعه گردشگری شهرستان، راهبردهای تعیین شده در جهت رسیدن به توسعه پایدار گردشگری بسیار مهم و حیاتی است.

۶ منابع

- اپروود، مگان، ۱۳۸۶، اکوتوریسم (اصول، تجربیات و سیاست‌ها)، ترجمه نگار قدیمی، تهران: نشر افکار.
- الوانی، مهدی و معصومه پیروز بخت، ۱۳۷۵، فرآیند مدیریت توریسم، تهران: مرکز مطالعات فرهنگی.
- امیرحاجلو، الهام و سیمین تولایی و احمد زنگانه و ابوالفضل زنگانه، (۱۳۹۲)، **ارزیابی و اولویت‌بندی اثرات گردشگری روستایی در سطح ملی با استفاده از تکنیک Topsis**، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، شماره ۱۰
- آقاسی زاده، عبدالله و عیسی ابراهیم‌زاده و زهره هادیانی، (۱۳۸۸)، **نقش امنیت در توسعه گردشگری روستایی پایدار؛ مطالعه موردی: شهرستان چابهار**، مجموعه مقالات برگزیده اولین همایش ملی امنیت و توسعه پایدار گردشگری روستایی، آذرماه ۱۳۸۸.
- بیک محمدی، حسن، ۱۳۸۶، اصفهان و گردشگری روستایی، اصفهان: انتشارات سازمان فرهنگی تفریحی شهرداری اصفهان.
- پاپلی یزدی، محمدحسین و مهدی سقایی، ۱۳۸۵، گردشگری روستایی (ماهیت و مفاهیم)، تهران: انتشارات سمت.
- تولایی، سیمین، (۱۳۸۶)، **مروری بر صنعت گردشگری روستایی**، تهران: انتشارات دانشگاه تربیت معلم.
- چاک وای، گی، ۱۳۸۵، گردشگری روستایی بین‌المللی در چشم‌اندازی جامع، ترجمه علی پارساییان و محمد اعرابی، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی، چاپ سوم.
- حسین زاده دلیر، کریم و رحیم حیدری چپانه، (۱۳۸۲)، **توریسم در ایران، چالش‌ها و امیدها**، مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، سال اول، شماره یک، دانشگاه فردوسی مشهد.
- خدایی، حامد، (۱۳۸۸)، **رابطه متقابل امنیت، گردشگری روستایی و توسعه پایدار اقتصادی**، مجموعه مقالات برگزیده اولین همایش ملی امنیت و توسعه پایدار گردشگری روستایی.
- خودت
- دانایی‌فرد، حسن و داریوش جاوید و علی اصغر فانی، (۱۳۹۱)، **ارتقای ظرفیت گردشگری روستایی جمهوری اسلامی ایران: تحلیلی بر ابزارهای خط مشی گذاری ملی گردشگری روستایی**، فصلنامه مطالعات مدیریت گردشگری روستایی، شماره ۱۹
- رحمانی، جمشید، ۱۳۸۱، طرح مشکلات مدیریت، حفاظت، تفرج و گردشگری روستایی مناطق حفاظت شده استان اصفهان، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان اصفهان.
- رسول‌زاده اقدم، صمد و سید احمد میر محمدتبار و صمد عدلی پور و یوسف زینی‌وند، (۱۳۹۵)، **فرصت‌ها و محدودیت‌های صنعت گردشگری روستایی در ایران**، فصلنامه مطالعات جامعه‌شناسی، شماره ۳۰

- رضوانی، علی‌اصغر، ۱۳۷۴، جغرافیا و صنعت توریسم، تهران: انتشارات پیام نور.
- رضوانی، محمدرضا، ۱۳۸۷، توسعه گردشگری روستایی با رویکرد گردشگری روستایی پایدار، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- رنجبریان، بهرام و محمد زاهدی، (۱۳۸۳)، **رویدادهای گردشگری روستایی: تنوع و مدیریت**، فصلنامه مطالعات مدیریت گردشگری روستایی، شماره ۵
- رنجبریان، بهرام و محمد زاهدی، ۱۳۸۴، شناخت گردشگری روستایی، تهران: نشر چهار باغ، چاپ دوم.
- زارع یکتا، محمدجواد، (۱۳۸۸)، **بررسی عوامل مؤثر در حفاظت از مناطق طبیعی گردشگری روستایی از دیدگاه گردشگران**، مجموعه مقالات برگزیده اولین همایش ملی امنیت و توسعه پایدار گردشگری روستایی.
- زاهدی، شمس‌السادات، ۱۳۸۵، مبانی توریسم و اکوتوریسم پایدار، تهران: انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- زنگی‌آبادی، علی و جمال محمدی و دیبا زیرک باش، (۱۳۸۵)، **تحلیل گردشگری روستایی داخلی شهر اصفهان**، مجله جغرافیا و توسعه، سال چهارم، شماره پیاپی ۸، پاییز و زمستان.
- سازمان جهانی جهانگردی، ۱۳۸۴، برنامه‌ریزی ملی و منطقه‌ای جهانگردی، ترجمه محمود عبدالله زاده، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- سازمان میراث فرهنگی استان خراسان شمالی (۱۳۹۷)، <http://www.nkchto.ir>، ر. ک به
- سینایی، حسین، ۱۳۸۲، **جغرافیای جهانگردی در ایران**، مجموعه مقالات بخش همایش جهانگردی، جلد ۲.
- صادقی، حجت‌اله و محمود فال سلیمان و صدیقه هاشمی و معصومه فدایی، (۱۳۹۳)، **محدودیت‌ها و ظرفیت‌های توسعه پایدار در روستاهای مرزی شرق ایران مورد: دهستان بندان در شهرستان نهبندان**، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، دوره ۳، شماره ۸.
- صدائی، سید اسکندر و امین دهقانی، (۱۳۸۹)، **توسعه گردشگری روستایی: گردشگری روستایی و گردشگری روستایی در طبیعت روستایی**، فصلنامه رشد آموزش جغرافیا، شماره ۹۲
- ضیایی، محمود و علی اصغر سعیدی و مژگان تراب احمدی، (۱۳۹۱)، **جایگاه گردشگری روستایی در نظام آموزش عالی ایران**، فصلنامه مطالعات مدیریت گردشگری روستایی، شماره ۱۷
- علی پور، عباس و مژگان بایندور و نصرالله بگلو، (۱۳۹۴)، **مدیریت پایدار گردشگری روستایی (مطالعه موردی: شهر بجنورد)**، فصلنامه راهبرد اجتماعی فرهنگی، شماره ۱۴
- فراهانی، احمد و محمود فال سلیمان و محمد حجتی پور و ناهید حق دوست و مرتضی فلزی، (۱۳۹۱)، **اثرات گسترش فناوری اطلاعات در توسعه روستایی (مورد: روستاهای استان خراسان جنوبی)**، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، دوره ۱، شماره ۲.
- کارگر، بهمن، ۱۳۸۶، توسعه شهرنشینی و صنعت گردشگری روستایی در ایران، تهران: انتشارات سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح.

- کاظمی، محمد، ۱۳۸۵، مدیریت گردشگری روستایی، تهران: انتشارات سمت.
- کاظمی، مهدی، ۱۳۸۵، مدیریت توریسم، تهران: انتشارات سمت.
- لی، جان، ۱۳۷۸، گردشگری روستایی و توسعه در جهان سوم، ترجمه عبدالرضا رکن‌الدین افتخاری، تهران: شرکت چاپ و نشر بازرگانی.
- مهدی زاده. جواد، ۱۳۷۷، بحران گردشگری روستایی در ایران و راه‌های برون رفت از آن، تهران: مهندسیین مشاوران فرهنگ.
- میکائیکی، جواد و زهرا سرزهی و محمد اسکندری ثانی، (۱۳۹۵)، کارکرد فضایی شهرهای کوچک در ارتباط با روستاهای پیرامون مورد: شهر سریشه، دوره ۵، شماره ۱۵.
- نصراللهی، زهرا و فریده موسی بیکی ده آبادی، (۱۳۹۴)، تحلیل اهمیت عملکرد گردشگری روستایی پایدار: با استناد بر عوامل زیست‌محیطی، اجتماعی و اقتصادی، فصلنامه گردشگری روستایی شهری، دوره اول - شماره ۲
- واحد پور، غلام عباس و مهتاب جعفری، (۱۳۹۰)، راهبردهای مدیریت و توسعه پایدار زیرساخت‌های گردشگری روستایی ایران، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال اول، شماره ۱.
- همایون، محمدهادی، ۱۳۸۴، جهانگردی: ارتباطی میان فرهنگی، تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق.
- یوسفی، جواد و محمد شریفی تهرانی، (۱۳۹۵)، تحلیلی بر اثرات اجتماعی و فرهنگی توسعه گردشگری روستایی (مطالعه شهرستان بیرجند)، فصلنامه راهبرد توسعه، شماره ۴۸
- Bridges, J.G. (1959), **A Short History of Tourism**, in H.P Sales, Travel and Tourism Encyclopedia, London.
- Briedenhann, Jenny and Eugenia Wickens (2004), **Tourism routes as a tool for the economic development of rural areas ___ vibrant hope or impossible dream?** Tourism management, vol.25.
- Burkart, A. And S. Medlik, (1981), **Tourism, Past, Present and Future**, London: Heineman.
- Chiang Lee, Chien and Chun-Ping Chang. (2008): **Tourism development and economic growth: A closer look at panels**, Tourism Management 29.
- Gunn, C.A. (2002), **Tourism Planning: Concepts, Basics, Cases**, New York and London: Routledge.
- Miciel. M (1989), **Tourism In Global society**, Routledge.